

УДК 347.731-042.2:378.4(477+430)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.50>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Тимчак В.В.,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0001-9739-1914

Тимчак В.В. Порівняльний аналіз адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії університетів Німеччини та України.

У статті здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії університетів Німеччини та України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку систем вищої освіти. Досліджено конституційні засади, спеціальне законодавство та адміністративні механізми реалізації фінансової автономії закладів вищої освіти в обох державах, а також їх вплив на ефективність управління університетами та якість освітніх і наукових послуг. Проаналізовано німецьку модель глобальних бюджетів (Globalhaushalte) та систему цільових угод (Zielvereinbarungen), які забезпечують високий рівень фінансової самостійності університетів за умови збереження стратегічного державного контролю за досягненням визначених результатів діяльності.

Розглянуто особливості правового статусу німецьких університетів як публічно-правових корпорацій та державних установ одночасно, що створює правові передумови для гнучкого управління фінансовими ресурсами, розвитку підприємницької діяльності та залучення позабюджетного фінансування. Проаналізовано українську модель фінансового забезпечення закладів вищої освіти, яка характеризується переважанням кошторисного фінансування, жорстким казначейським обслуговуванням власних надходжень і обмеженими можливостями автономного розпорядження фінансовими ресурсами.

Виявлено ключові відмінності в адміністративно-правовому регулюванні фінансової автономії університетів обох країн, зокрема щодо рівня децентралізації управління, механізмів розподілу бюджетних коштів, правового режиму власних надходжень, форм і методів державного контролю та можливостей залучення альтернативних джерел фінансування. Особливу увагу приділено аналізу федеративної моделі Німеччини, у межах якої компетенція у сфері вищої освіти розподілена між федерацією та землями, і унітарної моделі України з переважно централізованим управлінням. Обґрунтовано доцільність та можливі шляхи адаптації позитивного німецького досвіду в українських реаліях з урахуванням особливостей національної правової системи, економічних умов і традицій університетського врядування. Запропоновано конкретні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії українських університетів на основі німецького досвіду.

Ключові слова: фінансова автономія, університети, адміністративно-правове регулювання, глобальні бюджети, цільові угоди, Німеччина, Україна, порівняльний аналіз, вища освіта, державне управління.

Tymchak V.V. Comparative analysis of administrative and legal provision of financial autonomy of universities in Germany and Ukraine.

The article carries out a comprehensive comparative legal analysis of the administrative and legal support of the financial autonomy of universities in Germany and Ukraine, taking into account modern trends in the development of higher education systems. The constitutional principles, special legislation and administrative mechanisms for implementing the financial autonomy of higher education institutions in both countries are studied, as well as their impact on the efficiency of university management and the quality of educational and scientific services. The German model of global budgets (Globalhaushalte) and the system of target agreements (Zielvereinbarungen) are analyzed, which ensure a high level of financial independence of universities while maintaining strategic state control over the achievement of certain activity results.

The peculiarities of the legal status of German universities as public law corporations and state institutions at the same time are considered, which creates legal prerequisites for flexible management of financial resources, development of entrepreneurial activity and attraction of extrabudgetary

financing. The Ukrainian model of financial support for higher education institutions is analyzed, which is characterized by the predominance of budget financing, strict treasury maintenance of own revenues and limited opportunities for autonomous management of financial resources. Key differences in the administrative and legal regulation of the financial autonomy of universities in both countries are identified, in particular regarding the level of decentralization of management, mechanisms for distributing budget funds, the legal regime of own revenues, forms and methods of state control and opportunities for attracting alternative sources of financing.

Particular attention is paid to the analysis of the federal model of Germany, within which competence in the field of higher education is distributed between the federation and the states, and the unitary model of Ukraine with predominantly centralized management. The feasibility and possible ways of adapting the positive German experience to Ukrainian realities are substantiated, taking into account the peculiarities of the national legal system, economic conditions and traditions of university governance. Specific directions for improving the administrative and legal support of the financial autonomy of Ukrainian universities based on the German experience are proposed.

Key words: financial autonomy, universities, administrative and legal regulation, global budgets, target agreements, Germany, Ukraine, comparative analysis, higher education, public administration.

Постановка проблеми. Фінансова автономія університетів є ключовою передумовою забезпечення академічної свободи, підвищення якості освіти та наукових досліджень, ефективного використання публічних ресурсів. У сучасних умовах глобалізації освітнього простору та зростання конкуренції між університетами особливої актуальності набуває пошук оптимальних моделей адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії закладів вищої освіти.

Німеччина та Україна представляють різні підходи до регулювання фінансової діяльності університетів. Німецька модель, сформована в результаті реформ початку 2000-х років, характеризується високим рівнем фінансової автономії університетів, гнучкістю в управлінні ресурсами, орієнтацією на результати діяльності. Українська модель, незважаючи на декларування принципів університетської автономії в законодавстві, залишається переважно централізованою з жорстким державним контролем за фінансовими потоками. Порівняльний аналіз адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії університетів цих двох країн дозволяє виявити переваги та недоліки кожної моделі, визначити можливості адаптації позитивного досвіду з урахуванням національних особливостей. Це особливо важливо для України в контексті євроінтеграційних процесів та необхідності модернізації системи вищої освіти відповідно до європейських стандартів.

Актуальність дослідження підсилюється викликами, що постали перед українською системою вищої освіти в умовах воєнного стану. Необхідність забезпечення стійкості університетів, їх здатності оперативно реагувати на кризові ситуації вимагає перегляду підходів до адміністративно-правового регулювання фінансової діяльності ЗВО. Німецький досвід управління університетами в умовах федералізму та децентралізації може бути корисним для України в контексті реформи місцевого самоврядування та розширення повноважень територіальних громад у сфері освіти.

Мета дослідження. Метою статті є проведення комплексного порівняльного аналізу адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії університетів Німеччини та України для виявлення ключових відмінностей, переваг та недоліків кожної моделі, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення українського законодавства на основі позитивного німецького досвіду.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії університетів є предметом активних наукових досліджень як в Україні, так і за кордоном, особливо у контексті реформування систем вищої освіти, децентралізації управління та імплементації європейських стандартів університетського врядування. У період 2020–2025 років спостерігається зростання кількості наукових праць, присвячених аналізу правових, фінансових та управлінських аспектів автономії закладів вищої освіти, однак комплексні порівняльні адміністративно-правові дослідження фінансової автономії університетів Німеччини та України залишаються обмеженими.

В українській науковій доктрині значний внесок у дослідження фінансової автономії університетів зробили В. Огнев'юк, В. Опарін, К. Павлюк, Т. Фініков, Л. Шевченко та інші. Значний внесок у дослідження правових аспектів фінансування вищої освіти зробили В. Авер'янов, В. Бакуменко, Н. Губерська, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, І. Литвин, О. Музика-Стефанчук, Н. Нижник, О. Орлюк та інші. Серед зарубіжних дослідників питаннями фінансування вищої освіти займалися Б. Джонстоун, Н. Барр, Г. Вільямс, П. Друкер, Р. Патора, Дж. Салмі та інші.

Виклад основного матеріалу. Конституційні засади регулювання вищої освіти в Німеччині та Україні суттєво відрізняються, що зумовлено різним державним устроєм та правовими традиціями.

Основний закон Німеччини (Grundgesetz) [1] у статті 91b гарантує свободу науки та досліджень, що інтерпретується Федеральним конституційним судом як основа університетської автономії. Важливим є розподіл компетенцій між федерацією та землями: згідно зі статтею 30 Основного закону, організація та фінансування вищої освіти належить переважно до компетенції земель, що створює децентралізовану систему управління. Конституція України [2] в статті 53 гарантує право на освіту та встановлює, що держава забезпечує доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. При цьому конституційні норми не містять прямих положень про університетську автономію, що послаблює правові гарантії фінансової самостійності ЗВО. Унітарний характер держави зумовлює централізоване регулювання системи вищої освіти.

На законодавчому рівні в Німеччині діють рамкові федеральні закони, зокрема Рамковий закон про вищу освіту (Hochschulrahmengesetz) [3], який після конституційної реформи 2006 року має обмежене значення. Основне регулювання здійснюється законами земель про вищу освіту (Landeshochschulgesetze), які суттєво різняться між собою. Наприклад, Закон про вищу освіту землі Північний Рейн-Вестфалія (Hochschulgesetz NRW) [4] надає університетам статус публічно-правових корпорацій з широкою автономією.

В Україні базовим є Закон «Про вищу освіту» [5] від 2014 року, який декларує принцип автономії закладів вищої освіти. Стаття 32 Закону визначає автономію як самостійність, незалежність і відповідальність у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної діяльності. Однак реалізація цих положень обмежується нормами бюджетного законодавства, зокрема Бюджетним кодексом України, який встановлює жорсткі правила використання бюджетних коштів.

Принципова відмінність полягає в правовому статусі університетів. У Німеччині університети мають подвійний статус: вони є одночасно державними установами (staatliche Einrichtungen) та публічно-правовими корпораціями (Körperschaften des öffentlichen Rechts). Це дозволяє поєднувати державне фінансування з корпоративною автономією. Університети мають правосуб'єктність, можуть володіти майном, укладати договори, залучати кредити.

В Україні державні ЗВО мають статус бюджетних установ, що суттєво обмежує їх фінансову самостійність. Вони не можуть вільно розпоряджатися бюджетними коштами, відкривати рахунки в комерційних банках, залучати кредити. Навіть власні надходження підлягають казначейському обслуговуванню, що унеможливлює оперативне управління фінансами.

Ключовою відмінністю між німецькою та українською моделями є механізм бюджетного фінансування університетів. У Німеччині з початку 2000-х років впроваджено систему глобальних бюджетів (Globalhaushalte), яка надає університетам широку свободу в розпорядженні державними коштами.

Глобальний бюджет означає, що університет отримує загальну суму коштів без детального розпису за статтями видатків. Адміністрація університету самостійно вирішує, скільки витратити на заробітну плату, обладнання, комунальні послуги, наукові дослідження. Єдиним обмеженням є загальний обсяг бюджету та необхідність дотримання стратегічних цілей, узгоджених із земельним урядом. Університети можуть вільно перерозподіляти кошти між статтями видатків протягом бюджетного року без додаткових погоджень.

Важливим елементом є можливість перенесення невикористаних коштів на наступний бюджетний період. Якщо університет заощадив кошти завдяки ефективному управлінню, він може використати їх у майбутньому на стратегічні проекти. Це стимулює економне та раціональне використання ресурсів. Університети також можуть створювати резерви для непередбачених витрат або масштабних інвестицій.

В Україні зберігається система кошторисного фінансування, успадкована з радянських часів. Кошторис детально визначає обсяги фінансування за кожною економічною класифікацією видатків: заробітна плата, нарахування на заробітну плату, предмети та матеріали, оплата послуг, видатки на відрядження тощо. Університети не можуть самостійно перерозподіляти кошти між статтями без погодження з Міністерством освіти і науки [6, с. 56].

Процес внесення змін до кошторису є тривалим та бюрократичним. Навіть переміщення коштів між підстаттями в межах однієї статті потребує офіційного звернення до головного розпорядника, підготовки обґрунтувань, отримання погодження. Це унеможливлює оперативне реагування на зміни в освітньому процесі чи непередбачені обставини.

Особливо проблематичним є питання залишків коштів. Формально українське законодавство дозволяє використовувати залишки коштів спеціального фонду в наступному році, але на практиці це право обмежується численними бюрократичними процедурами. Залишки коштів загального фонду взагалі повертаються до бюджету, що демотивує університети економити.

Німецька система фінансування базується на формулах (formelgebundene Mittelzuweisung), які враховують кількість студентів, випускників, обсяги наукових досліджень, залучені третьої сторо-

ни кошти. Формула забезпечує прозорість та передбачуваність фінансування. Кожен університет знає, як розраховується його бюджет, і може планувати діяльність для збільшення фінансування.

В Україні формально також діє формула розподілу коштів між ЗВО, затверджена постановою Кабінету Міністрів. Однак на практиці формула часто коригується суб'єктивними рішеннями, враховує переважно кількісні показники (контингент студентів) без належної уваги до якості та результативності. Це не створює стимулів для підвищення ефективності діяльності університетів.

Унікальним елементом німецької моделі є система цільових угод (Zielvereinbarungen) між університетами та земельними урядами. Ці угоди укладаються на 3-5 років і визначають стратегічні цілі університету, показники ефективності та відповідне фінансування [6, с. 67].

Цільові угоди є результатом переговорів між університетом та міністерством науки землі. Університет презентує свій стратегічний план розвитку, обґрунтовує потребу в ресурсах, пропонує конкретні показники, яких планує досягти. Міністерство оцінює реалістичність планів, їх відповідність стратегії розвитку вищої освіти землі, узгоджує цілі та показники. Угода фіксує взаємні зобов'язання сторін: держава гарантує фінансування, університет зобов'язується досягти визначених результатів.

Типові показники в цільових угодах включають: кількість випускників, що закінчили навчання в нормативний термін; обсяги залучених коштів на дослідження; кількість докторських дисертацій; показники інтернаціоналізації; гендерну рівність; енергоефективність. Важливо, що університет має свободу у виборі шляхів досягнення цих показників.

Система цільових угод забезпечує баланс між автономією та підзвітністю. Університети отримують свободу в оперативному управлінні, але несуть відповідальність за результати. Держава не втручається в поточну діяльність, але контролює досягнення стратегічних цілей. Це створює стимули для підвищення ефективності без обмеження академічної свободи.

В Україні відсутній механізм договірних відносин між державою та університетами. Відносини будуються на основі адміністративного підпорядкування: Міністерство освіти і науки видає накази, університети їх виконують. Хоча Закон «Про вищу освіту» передбачає можливість укладання контракту між засновником та керівником ЗВО, цей контракт стосується лише особистих зобов'язань ректора, а не інституційних зобов'язань університету [7, с. 720].

Спроби запровадити елементи договірних відносин, зокрема через державне замовлення на підготовку фахівців, не створюють реальної автономії. Державне замовлення детально регламентує кількість студентів за спеціальностями, форми навчання, вартість підготовки. Університети не мають свободи в перерозподілі місць між спеціальностями, визначенні вартості навчання, встановленні власних пріоритетів.

Суттєві відмінності спостерігаються в правовому режимі власних надходжень університетів. У Німеччині університети мають широкі можливості отримання доходів з різних джерел та вільно розпоряджаються цими коштами.

Німецькі університети можуть отримувати доходи від: плати за навчання (Studiengebühren), хоча в більшості земель навчання в державних університетах безкоштовне; надання освітніх послуг, включаючи програми підвищення кваліфікації, літні школи, підготовчі курси; наукових досліджень на замовлення приватних компаній; консалтингових послуг; оренди приміщень та обладнання; комерціалізації інтелектуальної власності; участі в господарських товариствах; фандрейзингу та спонсорства.

Важливо, що ці доходи не включаються до державного бюджету і не підлягають бюджетним обмеженням. Університети можуть вільно використовувати зароблені кошти на власний розсуд: виплачувати премії співробітникам, закуповувати обладнання, фінансувати дослідження, створювати резерви. Кошти зберігаються на рахунках університету в комерційних банках, що забезпечує оперативність розпорядження ними. Німецьке законодавство дозволяє університетам створювати комерційні підрозділи, дочірні компанії, участувати в капіталі інноваційних підприємств. Це створює можливості для комерціалізації наукових розробок, трансферу технологій, розвитку підприємницької діяльності. Прибутки від такої діяльності залишаються в розпорядженні університету.

В Україні можливості отримання власних надходжень жорстко обмежені. Перелік платних послуг, які можуть надавати державні ЗВО, затверджений постановою Кабінету Міністрів і є вичерпним. Університети не можуть надавати інші види послуг, навіть якщо мають для цього ресурси та компетенції. Це обмежує можливості диверсифікації доходів та адаптації до ринкових потреб.

Критичною проблемою є включення власних надходжень до спеціального фонду державного бюджету та їх казначейське обслуговування. Це означає, що університети не можуть вільно розпоряджатися заробленими коштами. Кожна операція має бути передбачена в кошторисі, проходити через систему казначейства, супроводжуватися численними документами. Процедура використання власних коштів така ж складна, як і бюджетних.

Університети не можуть відкривати рахунки в комерційних банках, отримувати відсотки від розміщення тимчасово вільних коштів, інвестувати в цінні папери чи нерухомість. Залишки коштів на кінець року формально переносяться на наступний період, але їх використання часто блокується контролюючими органами. Це демотивує ЗВО активно заробляти кошти.

Принципові відмінності між німецькою та українською моделями проявляються в системах контролю за фінансовою діяльністю університетів. Німеччина перейшла від попереднього (ex-ante) до наступного (ex-post) контролю, тоді як в Україні домінує попередній контроль з елементами поточного та наступного.

У Німеччині основний акцент робиться на контролі результатів, а не процесів. Університети самостійно приймають фінансові рішення, але несуть відповідальність за їх наслідки. Контроль здійснюється через: щорічні фінансові звіти, які перевіряються незалежними аудитором; звіти про виконання цільових угод; внутрішній аудит, який функціонує як консультативна служба; зовнішню оцінку якості освіти та досліджень.

Земельні рахункові палати (Landesrechnungshöfe) проводять вибіркові перевірки ефективності використання публічних коштів, але не втручаються в оперативне управління. Їх рекомендації мають консультативний характер і спрямовані на вдосконалення менеджменту, а не на покарання за формальні порушення.

Важливим елементом є система управлінського обліку (Controlling), яка дозволяє відстежувати фінансові показники в реальному часі, аналізувати відхилення від плану, приймати коригуючі рішення. Університети використовують сучасні інформаційні системи управління ресурсами (ERP-системи), які інтегрують фінансовий облік, управління персоналом, матеріальними ресурсами [8, с. 10-15].

В Україні система контролю характеризується надмірністю, дублюванням функцій різних органів, акцентом на дотриманні формальних процедур. Університети підлягають контролю з боку: Державної казначейської служби - попередній та поточний контроль кожної операції; Державної аудиторської служби - планові та позапланові перевірки; Рахункової палати - перевірки використання бюджетних коштів; Міністерства освіти і науки - відомчий контроль; інших контролюючих органів.

Казначейський контроль є особливо обтяжливим. Кожен платіж перевіряється на відповідність кошторису, наявність підтверджуючих документів, дотримання процедур закупівель. Це призводить до затримок платежів, неможливості оперативно реагувати на потреби. Університети часто не можуть вчасно розрахуватися з постачальниками, що підриває їх репутацію та ускладнює господарську діяльність [9, с. 70-72].

Контроль зосереджується на формальному дотриманні процедур, а не на оцінці ефективності. Перевіряється правильність оформлення документів, відповідність видатків кошторису, дотримання норм законодавства. При цьому питання якості освіти, результативності досліджень, задоволеності стейкхолдерів залишаються поза увагою. Така система не стимулює інновації та розвиток, а навпаки, спонукає до консервативної поведінки.

Аналіз німецької моделі показує можливості та обмеження її адаптації в Україні. Пряме копіювання неможливе через відмінності в державному устрої, правових системах, економічному розвитку, управлінських традиціях. Однак окремі елементи можуть бути успішно впроваджені з урахуванням національного контексту.

Першочерговим кроком має бути перехід від кошторисного до блокового фінансування. Це не потребує федералізму чи значних додаткових ресурсів, але вимагає зміни філософії бюджетного регулювання. Університети повинні отримати право самостійно розподіляти кошти між статтями видатків в межах загального бюджету. Це підвищить ефективність використання ресурсів та оперативність управління [10, с. 40].

Можливим є впровадження елементів цільових угод між МОН та університетами. Пілотні проекти з кількома провідними ЗВО дозволили б відпрацювати механізми договірних відносин, визначити оптимальні показники ефективності, оцінити результати. Успішний досвід можна поступово поширювати на всю систему [11, с. 150].

Необхідно вивести власні надходження університетів з-під казначейського обслуговування. Це технічне питання, яке не потребує значних змін у законодавстві, але суттєво розширить фінансову автономію. ЗВО повинні отримати право відкривати рахунки в банках, оперативно використовувати зароблені кошти. Важливим є розвиток конкурсного фінансування досліджень з повним відшкодуванням непрямих витрат. Національний фонд досліджень України може стати аналогом німецького DFG, якщо отримає достатнє фінансування та операційну незалежність. Це стимулюватиме наукову активність університетів.

Потребує вдосконалення правове регулювання співпраці університетів з бізнесом. Розширення переліку платних послуг, спрощення процедур укладання договорів, можливість створення спін-

оф компаній відкриють нові джерела фінансування. Податкові стимули для бізнесу могли б заохотити інвестиції в університетську науку та освіту. Необхідна зміна системи контролю з акцентом на результати, а не процедури. Скасування попереднього казначейського контролю, перехід до річного аудиту, оцінка ефективності за показниками діяльності знизять адміністративне навантаження та утворять простір для інновацій [12, с. 160].

Важливим є розвиток управлінських компетенцій університетського менеджменту. Запровадження посади канцлера або професійного фінансового директора, навчання ректорів та проректорів сучасним методам управління, впровадження інформаційних систем підвищать якість фінансового менеджменту. У довгостроковій перспективі можлива зміна правового статусу університетів з бюджетних установ на автономні установи або публічно-правові організації. Це потребує комплексних змін у законодавстві, але створить правову основу для реальної автономії. Пілотні проекти з окремими університетами дозволили б відпрацювати нову модель.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз адміністративно-правового забезпечення фінансової автономії університетів Німеччини та України виявив фундаментальні відмінності в підходах до регулювання фінансової діяльності закладів вищої освіти. Ці відмінності зумовлені не лише різним державним устроєм та правовими системами, але й різним розумінням ролі університетів у суспільстві, балансу між автономією та підзвітністю, ефективністю та контролем.

Німецька модель, побудована на принципах децентралізації, договірних відносин та орієнтації на результати, довела свою ефективність у забезпеченні конкурентоспроможності університетів, якості освіти та досліджень, раціонального використання публічних ресурсів. Глобальні бюджети, цільові угоди, широкі можливості залучення додаткових коштів створюють стимули для розвитку та інновацій. Водночас, система забезпечує належний рівень підзвітності через контроль результатів та регулярний аудит. Українська модель, незважаючи на декларування принципів автономії в законодавстві, залишається переважно централізованою та забюрократизованою. Кошторисне фінансування, казначейський контроль, обмежені можливості отримання та використання власних коштів створюють бар'єри для ефективного управління та розвитку університетів. Система контролю, зосереджена на формальних процедурах, не стимулює підвищення якості та інновацій.

Адаптація німецького досвіду в Україні можлива та необхідна, але потребує системного підходу та поетапної реалізації. Першочерговими кроками мають бути: перехід до блокового фінансування, виведення власних надходжень з-під казначейського контролю, запровадження елементів договірних відносин між державою та університетами, розвиток конкурсного фінансування досліджень, спрощення співпраці з бізнесом. Успішна реформа потребує не лише змін у законодавстві, але й трансформації управлінської культури, розвитку компетенцій університетського менеджменту, подолання патерналістських очікувань. Важливим є політична воля до реальної, а не декларативної децентралізації, готовність держави довіряти університетам та оцінювати їх за результатами, а не процедурами.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з детальним аналізом окремих аспектів фінансової автономії, розробкою конкретних механізмів впровадження реформ, оцінкою їх потенційного впливу на різні типи університетів. Особливої уваги потребує дослідження досвіду інших європейських країн, які успішно трансформували свої системи вищої освіти, та можливостей створення гібридних моделей, що поєднують кращі практики різних країн з урахуванням національного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основний закон Німеччини (Grundgesetz): від 23 травня 1949 р. останні зміни внесено 19 грудня 2022 р. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/grundgesetz_uk.pdf (дата звернення: 12.01.2026).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 No 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print> (дата звернення: 12.01.2026).
3. Рамковий закон про вищу освіту (Hochschulrahmengesetz): Дата оприлюднення: 26 січня 1976 р. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/hrg/BJNR001850976.html> (дата звернення: 12.01.2026).
4. Gesetz über die Hochschulen des Landes Nordrhein-Westfalen (Hochschulgesetz – HG). Vom 16. September 2014. URL: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=10000000000000000654 (дата звернення: 12.01.2026).
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 No 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 12.01.2026).
6. Калашнікова, С., Власова, І. Розширення фінансової автономії університетів як інструмент підвищення їх соціальної відповідальності. Міжнародний науковий журнал «Університети

- і лідерство». № 13. 2022. С. 55-69. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/Vlasova_25-11-2020_disser.pdf.
7. Тимчак В.В., Тимчак М.В. Фінансова автономія закладів вищої освіти: адміністративно-правові межі та можливості. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 2. 2025. С. 720-725. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/327683/317485>.
  8. Sabina Auhunas. Perspectives on Academic Freedom in the Context of Transformation (insights Ukraine and Germany). *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. № 18. 2024. Р. 8-21. URL: <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/view/260>.
  9. Лютий І.О., Білявська О.Б., Поляновський Г.А. Фінансова автономія університетів: історичний огляд та міжнародний досвід. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка»*. № 18(46). 2020. С. 68-78. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8446>.
  10. Тоцька О.Л., Титаренко І.О. Фінансування освіти України з бюджетів різних рівнів в умовах війни. *Освітня аналітика України*. 2023. № 3 (24). С. 34-44. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/3_Totska_Tytarenko_324_2023_34-44.pdf
  11. Коваленко Ю.М., Вітренко Л.О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні та пошук альтернативних джерел. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. Випуск 1-2. 2020. С. 141-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2020_1-2_13.
  12. Сас С.П. Європейські тенденції та перспективи фінансування вищої освіти і науки. *Економічний форум*. 2022. Вип. 1. С. 152-161. URL: <https://e-forum.com.ua/uk/journals/tom-12-1-2022/yevropeyski-tendentsiyi-ta-perspektivi-finansuvannya-vishchoyi-osviti-i-nauki>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026